

تحلیل محتوای کتب درسی مدارس دوره ی اول ابتدائی افغانستان بر اساس کاربرد مفاهیم صلح

محمد سرور "حق پرست ۱*" کورش "فتحی واجارگاه ۲" محبوبه "عارفی ۳"

۱- دانشجوی دکتری برنامه ریزی درسی دانشکده روان شناسی و علوم تربیتی دانشگاه شهید بهشتی (نویسنده مسئول).

Mohammad.yasar2222@gmail.com

۲- استاد تمام گروه برنامه ریزی درسی دانشکده روان شناسی و علوم تربیتی دانشگاه شهید بهشتی، تهران ایران.

Kouroshfathivajargah2@gmail.com

۳- دانشیار گروه برنامه ریزی درسی دانشکده روان شناسی و علوم تربیتی دانشگاه شهید بهشتی تهران

Abstract

This article has been done using content analysis method and quantitative type in which primary sources are used first and solved through analysts and concepts of institutions which include the components of peace knowledge, peace capability and peace attitude that promote the culture of peace. They promote. Establishing justice and non-infringement on the rights of others, observance of principles and non-harm, cooperation, solidarity, preservation of human relations, patriotism, protection of the environment, health of the community and a number of other urban concepts. In the next step, 9 books out of 21 textbooks of the first elementary school of Afghanistan, published in 1397, in which it was possible to study the concepts and components of peace, were analyzed. Paragraphs lack the concepts of peace.

چکیده

این مقاله با استفاده از روش تحلیل محتوا و از نوع کمی انجام شده که در آن ابتدا منابع قبلی مورد مطالعه قرار گرفته و از طریق آن مؤلفه ها و مفاهیم صلح استخراج گردید که اشامل مؤلفه های دانش صلح، توانش صلح و نگرش صلح اند که مفاهیم ترویج فرهنگ صلح، و برقراری عدالت و عدم تجاوز بر حقوق یکدیگر، رعایت اصول زندگی شهری و عدم ضرر رسانیدن به دیگران، همکاری، همبستگی، حفظ روابط انسانی، وطن دوستی، حفاظت از محیط زیست، سلامت و بهداشت جامعه و تعداد مفاهیم دیگر را شامل می شود و در قدم بعدی ۹ کتاب از میان ۲۱ کتاب درسی دوره ی اول ابتدائی مدارس افغانستان چاپ سال ۱۳۹۷ که امکان بررسی مفاهیم و مؤلفه های صلح در آن موجود بود تحلیل گردیده که از میان ۱۸۱۱ پاراگراف موجود در ۹ کتاب متذکره ۱۰۸۷ پاراگراف حاوی مفاهیم صلح بوده و ۷۲۴ پاراگراف فاقد مفاهیم صلح می باشند.

کلمات کلیدی: آموزش صلح، دوره ی اول ابتدائی، تحلیل محتوا، برنامه ی درسی، عدم خشونت.

Keywords: Peace Education, First Grade, Content Analysis, Curriculum, Nonviolence.

مقدمه

صلح به حالت اطلاق می‌شود که حالت جنگی نباشد اما در شکل عمومی مفهوم صلح بزرگ‌تر از موضوع فقدان جنگ است و شامل موضوعات مانند ترویج فرهنگ انسانی، عادات مثبت در رفتار انسان و روابط انسانی، ضرر نرسانیدن به دیگران حفظ محیط زیست، رعایت قوانین و مقررات، حفظ سلامت و بهداشت در سطح فردی و اجتماعی، عدم تعرض به حقوق دیگران، تأمین عدالت در ابعاد مختلف آن، مردم‌دوستی و وطن‌دوستی، امنیت فیزیکی، روانی و اقتصادی جامعه و بالاخره شهروند خوب بودن و بسا از موارد دیگر است (مارگاریتا، ۲۰۱۹). در وضعیت نسبتاً جامع صلح را می‌توان وضعیت اجتماعی، روانی، اقتصادی، سیاسی، معنوی و اخلاقی خواند که در سطوح فردی، گروهی و بین‌المللی جامعه بشری تجلی می‌یابد و مبحث صلح آن قدر وسیع است که می‌تواند شامل موضوعات کوچکی مانند خشونت فردی یک دانش‌آموز تا موضوعات بزرگی مثل تبعیض‌های در سطوح ملی و جنگ‌های بین‌المللی و حتی تلاش‌های بین‌المللی برای نجات جامعه بشری و کره‌ی خاکی از خطرات عمومی باشد (برخورداری و دیگران، ۱۳۹۶). در همین زمینه دادگر و دیگران در مقاله‌ی تحت عنوان تدوین برنامه درسی صلح در آموزش عالی یک مطالعه‌ی کیفی نوشته است: آموزش صلح از مهم‌ترین مباحثی برنامه‌ریزی درسی محسوب می‌شود صلح فراتر از احساس آرامش و فقدان خشونت است و می‌توان آن را وجود عدالت، صمیمیت، برابری، و یگانگی در تمام وجود زندگی معنی کرد و باید از همه منابع درصدد تحقق این امر اقدام شود؛ چنانچه مدارس می‌تواند در این زمینه بسیار تأثیرگذار باشد، مدارس می‌تواند تنوع فرهنگ‌های انسانی، محیط زیست، نژادپرستی، جنگ، آلودگی هوا و بسا موارد دیگر را مورد بحث قرار دهند و آگاهی کامل داشته باشند تا بتوانند در این مورد جامعه را آگاه سازند. (دادگر و دیگران، ۱۳۹۶). در همین رابطه بشیری موسوی گفته است گنج‌نابین اصول و مفاهیم صلح در برنامه درسی از همان دوره‌ی ابتدائی توصیه می‌شود (بشیری موسوی، ۱۳۹۶).

بشر در هیچ زمانی تا این اندازه با خشونت خودی مواجه نبوده است امروزه نظام‌های آموزشی در جلوگیری از جنگ و کاهش خشونت نقش کم‌رنگی دارند درحالی‌که نظام آموزشی می‌تواند بیشتر از این اثربخش باشد و وسیله‌ای اساسی برای ترویج صلح قرار گیرند و برنامه ریزان درسی باید دروس صلح را در تمام دوره‌های آموزشی به‌ویژه دوره‌ی ابتدائی مدارس تقویت کنند تا باشد که نسل بعدی بشر در فضای صلح و عاری از خشونت زندگی کنند (محمدی فارسانی، ۱۳۹۶).

در سطح جهان به‌ویژه در کشورهای که برنامه درسی مدارسشان متمرکز است، تقویت آموزش صلح از طریق برنامه‌های درسی به‌ویژه برنامه درسی دوره‌های ابتدائی یک ضرورت مبرم بوده زیرا محتوای کتب درسی نقش تعیین‌کننده‌ی در رفتار دانش‌آموزان داشته که با تأسف اهمیت محتوای کتب درسی برای ترویج صلح در این کشورها کمتر مورد توجه قرار گرفته که این وضعیت اهمیت و ضرورت این پژوهش را چند برابر می‌سازد (دادگر، مرزوقی و دیگران، ۱۳۹۶).

در سال ۲۰۱۳ برای اولین بار یک درس تحت عنوان صلح برای تدریس در مراکز تربیت‌معلم افغانستان از جانب ریاست تربیت‌معلم و به کمک موسسه جی طی زید کشور آلمان و سازمان یونسکو تهیه گردید که بلافاصله شصت و پنج هزار جلد آن به چاپ رسید و به دسترس حدود هفتاد هزار دانشجوی مراکز تربیت‌معلم در سراسر افغانستان قرار گرفت و برای تدریس بهتر آن حدود یک‌صد و بیست تن از معلمان سی ولایت کشور دوره‌های آموزشی تدوین گردید اما در عمل این برنامه‌ها اثربخشی ناچیزی در ترویج صلح داشته است.

یکی از عواملی که برنامه‌های صلح در برنامه درسی اثربخش نیست عدم توجه معلمان و دانش‌آموزان در مورد این درس است چون معلمان بیشتر روی درس‌های توجه دارند که بیشتر به امتحانات وابسته‌اند و همین ترتیب دانش‌آموزان نیز به این مضمون به‌عنوان یک مضمون فرعی و غیرضروری فکر می‌کنند (سوهیانگ چای، ۲۰۱۵).

در یک تحقیق که توسط دین وحی الدین (۲۰۱۸) تحت عنوان "برنامه درسی آموزش صلح در آموزش توسعه‌ی پایدار" در اندونزی انجام شده بر علاوه تذکر روی سه عنصر مهارت صلح، رفتار صلح‌آمیز و دانش صلح بر ضرورت در نظر گرفتن شرایط محلی و نیازمندی‌های دانش‌آموزان در برنامه درسی مبتنی بر صلح تأکید شده است.

تحقیق که توسط کرد علی‌اند و دیگران در سال ۱۳۹۷ تحت عنوان تحلیل محتوای کتاب‌های تاریخ دوره‌ی ابتدائی بر اساس تکنیک‌های ویلیام رومی، مک لافلین و مفهوم صلح با استفاده از روش تحلیل محتوا در ایران انجام شده و در آن مفاهیم صلح که شامل مؤلفه‌های مسئولیت‌پذیری، حل تضادها و برخوردها، همکاری و تشریک مساعی، گفتگو و مفاهیم، علاقه‌مندی محیط زیست، برابری و عدالت، و آگاهی و هوشیاری جهانی هست در کتاب‌های متذکره خیلی ضعیف به‌کاررفته است.

بر اساس پیشنهادهای سازمان یونسکو آموزش صلح باید به عنوان یک اصل فراگیر در برنامه ریزی درسی در نظر گرفته شود و به رسمیت شناخته شود و آموزش صلح شامل تمامی فعالیت های آموزشی شود و موضوعات حقوق بشر، همبستگی و تعاون، حفظ فرهنگ های خود و دیگران، فراملی گرای، حفاظت از محیط زیست و معنویت را از مؤلفه های اصلی آموزش صلح خوانده است (حسینی، ۱۳۹۷).

اهداف و سؤالات پژوهش

- دریافت میزان توجه به ترویج صلح و آگاهی دهی از عواقب جنگ ها در برنامه درسی مدارس در دوره ی ابتدائی افغانستان.
- سنجش میزان توجه برنامه درسی دوره های ابتدائی کشور افغانستان به انسان دوستی و همکاری با دیگران.
- بررسی میزان استفاده از کلمه عدالت و احترام به حقوق خود و دیگران در کتاب های درسی دوره های ابتدائی کشور افغانستان.
- دریافت میزان توجه برنامه درسی دوره ی ابتدائی به موضوعات سلامت، بهداشت و حفظ محیط زیست در سطوح فردی و اجتماعی
- درک میزان توجه به همبستگی ملی، وطن دوستی و نفی تمایزات قومی، مذهبی و غیره در کتاب های درسی مدارس دوره های ابتدائی.
- ۱- در کتاب های دوره های ابتدائی به چه میزان به اصطلاحات ترویج صلح و عواقب جنگ ها توجه شده است؟
- ۲- در درس های دوره های ابتدایی مدارس در افغانستان چه قدر مفاهیم انسان دوستی و احساس همکاری با دیگران بکار رفته است؟
- ۳- در برنامه درسی دوره های ابتدایی ی کشور افغانستان چقدر بر برقراری عدالت و احترام به حقوق خود و دیگران تأکید شده است؟
- ۴- برنامه درسی دوره ی ابتدائی مدارس افغانستان تا چه حد به موضوعات سلامت، بهداشت و حفظ محیط زیست توجه کرده است؟
- ۵- اتحاد و همبستگی، وطن دوستی و نفی تمایزات قومی و مذهبی و غیره موارد چقدر در برنامه درسی مدارس دوره های ابتدایی مورد توجه قرار گرفته است؟

روش پژوهش

این تحقیق با استفاده از روش تحلیل محتوا از نوع کمی انجام شده که در آن از فن سرشماری استفاده شده است. روش تحلیل محتوا یکی از روش های است که برای شناخت الگوهای داده های کیفی به کار می رود و با روش تحلیل مضمون شباهت زیادی دارد و روش تحلیل محتوا بیشتر روی موضوعات کوچک تر متمرکز است و اکثراً فراوانی داده ها را بنشان می دهد و امکانات تحلیل کمی داده های کیفی را فراهم می کند (جعفری، تسلیمی و دیگران ۱۳۹۰). جامعه آماری این پژوهش ۱۵ کتاب از میان ۲۱ کتاب صنوف دوره های اول ابتدائی مدارس افغانستان که در آن ها امکان تحلیل و بررسی مفهوم صلح وجود داشت به صورت هدفمند حضور و غیاب (غربالگری) انتخاب شدند.

در مرحله تحلیل هر پاراگراف به عنوان یک واحد و تعداد فراوانی رخداد در نظر گرفته شد و ابتدا مقوله های صلح از اثر بررسی تعارف و مفاهیم استخراج گردید و آنگاه تمامی بندهای کتاب های فوق الذکر با دقت مطالعه گردید و بر اساس موجودیت و یا عدم موجودیت مؤلفه های صلح مورد تحلیل قرار گرفت و جداول فراوانی و درصد آن تشکیل شد و سپس داده های متذکره توضیح گردید (قاسمی و قدسیه، ۱۳۹۰).

برای دریافت میزان پائینی پژوهش یک نمونه ده در صد در یک فاصله زمانی حدود یک ماهه مورد استفاده قرار گرفت و با مؤلفه های که قبل دریافت شده بود مورد مقایسه قرار گرفت و جهت دریافت روانی نظریه تن از متخصصان برنامه ریزی درسی در رابطه به مؤلفه های دریافتی و اهداف پژوهش اخذ گردید که در جدول شماره ۱ مؤلفه های متذکره واضح گردیده است:

جدول شماره (۱) مؤلفه های اصلی و مفاهیم مربوط به صلح با توجه به مبانی نظری

مؤلفه های اصلی	ابعاد
فرهنگ سازی برای صلح	ترویج صلح
	آگاهی دهی از عواقب جنگ
تحقق عدالت	عدالت
	رعایت حقوق خود و دیگران

رعایت اصول شهروندی	حفاظت از محیط زیست
	حفظ سلامت و بهداشت
هم‌گرایی	مردم‌دوستی
	وطن‌دوستی
روابط انسانی	انسان‌دوستی
	نفی هر نوع تعصب
	آگاهی دهی از عواقب جنگ

در جدول فوق دیده می‌شود که فرهنگ‌سازی برای صلح، تحقق عدالت، رعایت اصول شهروندی، هم‌گرایی و روابط انسانی از مؤلفه‌های اصلی صلح شمرده شده و دانشمندان روی آن توافق نظر دارند و اما در مورد مفاهیم مربوطه تفکیک کامل در میان مفاهیم و اینکه کدام مفهوم به کدام بخش مربوط می‌شود نمی‌توان خیلی حدودمرزی مشخصی تعیین کرد چنانچه مردم‌دوستی که یکی از بخش‌های دانش صلح در بعضی از تحقیقات قبلی تذکر یافته را با انسان‌دوستی که از مؤلفه‌های نگرش صلح خوانده شده نمی‌توان مجزا دانست و به همین ترتیب مفاهیم دیگر هم رابطه‌ی نزدیکی با تمام مؤلفه‌ها دارند. پس بهتر است روی مفاهیم به صورت کلی تمرکز شود نه اینکه به سه بخش دانش، توانش و نگرش صلح آن را تقسیم‌بندی نموده و محدودسازیم (تیغ بخش و دیگران، ۱۳۹۶).

یافته‌ها و نتایج

در مجموع تعداد پرو گراف‌های که مفاهیم متذکره را در خود جا داده است به‌عنوان واحدهای حاوی صلح قلمداد شده که در جدول شماره (۲) می‌توان تعداد کل مفاهیم را مشاهده نمود:

جدول شماره (۲) مجموع واحدها ۸ کتاب درسی از میان ۲۱ کتاب که در آن چگونگی موجودیت و یا عدم موجودیت مفاهیم صلح مورد بررسی قرار گرفته است.

شماره	واحدها	فراوانی	درصد فراوانی
۱	مجموع واحدها که حاوی مفاهیم صلح‌اند	۱۰۸۷	۶۰,۰۲٪
۲	مجموع واحدها که فاقد مفاهیم صلح‌اند	۷۲۴	۳۹,۹۸٪
۳	مجموع واحدها هر دو دسته	۱۸۱۱	۱۰۰٪

در جدول فوق مشاهده می‌گردد که از میان ۱۸۱۱ واحد (پاراگراف) موجود در ۹ کتاب از میان ۲۱ کتاب درسی مدارس دوره‌ی اول ابتدائی کشور افغانستان ۱۰۸۷ واحد حاوی مفاهیم صلح بوده که (۶۰,۰۲٪) را تشکیل داده است و در مقابل ۷۲۴ واحد (۳۹,۹۸٪) فاقد مفاهیم صلح بوده که به‌این ترتیب اکثریت مطلق مطالب دروس مدارس دوره‌ی اول ابتدائی کشور افغانستان حاوی مفاهیم صلح بوده و فقط در حدود ۴۰ درصد فاقد مفاهیم صلح‌اند که در ذیل (جدول شماره ۳ - شماره ۷) تعداد فراوانی مفاهیم یادشده و در صد آن‌ها با تفکیک هر درس ۹ جلد کتاب این دوره که امکان بررسی مفاهیم صلح در آن وجود داشت بیان شده است:

جدول شماره (۳) توزیع فراوانی و درصد مفاهیم فرهنگ‌سازی صلح .

تعداد و جمع درصد		مهارت زندگی ۳	تعلیم و تربیت ۳	دری ۳	مهارت زندگی ۲	تعلیم و تربیت ۲	دری ۲	مهارت زندگی ۱	تعلیم و تربیت ۱	دری ۱	کتاب		
۵۶,۷۳	۵۹	۵,۷۶	۳,۸۴	۷,۶۹	۲۹,۸۰	۱,۹۲	۳,۸۴	۰,۹۶	۰	۲,۸۸	فرهنگ سازی	ترویج	صلح
۴۳,۲۷	۴۵	۱۱,۵۳	۰	۱۷,۳۰	۱۱,۵۳	۱,۹۲	۰	۰	۰	۰,۹۶	عواقب جنگ	صلح	جنگ
۱۰۰	۱۰۴	۱۷,۲۹	۳,۸۴	۲۴,۹۹	۴۱,۳۳	۳,۸۴	۰	۰	۰	۳,۸۴	جمع درصد		

در جدول شماره (۳) مشاهده می‌گردد که در کتاب‌های درسی دوره‌های اول ابتدائی مدارس افغانستان در قسمت ترویج صلح نسبت به آگاهی دهی از عواقب جنگ توجه بیشتر مبدول گردیده چنانچه ۵۶,۷۳ درصد را به خود اختصاص داده است و ۴۳,۲۷ درصد را مفاهیم آگاهی دهی از عواقب جنگ احتوا نموده است.

در بخش ترویج صلح کتاب مهارت زندگی (۲) با داشتن (۲۹,۸۰٪) بیشترین میزان توجه را داشته درحالی که مضامین دری (۱) هیچ توجهی به این مفهوم نداشته و درس زندگی (۱) با داشتن (۰,۹۶٪) کمترین توجهی به این مفهوم داشته است.

در قسمت آگاهی دهی از عواقب جنگ درس دری (۳) با داشتن (۱۷,۳۰٪) بیشترین میزان توجه را نشان داده درحالی که درس‌های تعلیم و تربیت اسلامی (۱)، مهارت زندگی (۱)، دری (۲) و تعلیم و تربیت اسلامی (۳) هیچ توجهی به آن نشده است.

جدول شماره (۴) میزان توجه به مؤلفه‌ی روابط انسانی در آن عده از کتاب‌های درسی دوره‌های ابتدائی مدارس افغانستان (۸ جلد کتاب) که امکان بررسی مفاهیم صلح در آن وجود داشت.

تعداد و جمع درصد		مهارت زندگی ۳	تعلیم و تربیت ۳	دری ۳	مهارت زندگی ۲	تعلیم و تربیت ۲	دری ۲	مهارت زندگی ۱	تعلیم و تربیت ۱	دری ۱	کتاب		
۳۸,۳۵	۱۰۷	۱۰,۳۹	۳,۵۸	۵,۳۷	۸,۲۴	۱,۴۳	۳,۲۲	۲,۱۵	۱,۷۹	۲,۱۵	روابط انسانی	انسان دوستی	
۶۱,۶۵	۱۷۲	۱۸,۲۷	۱,۴۳	۲,۱۵	۱۸,۲۷	۰,۷۱	۱۱,۸۲	۳,۵۸	۰,۷۱	۴,۶۵	همکاری		
۱۰۰	۲۷۹	۲۸,۶۶	۵,۰۱	۷,۵۲	۲۶,۵۱	۲,۱۴	۱۵,۰۴	۵,۷۳	۲,۵۰	۶,۸۰	جمع درصد		

در جدول شماره (۴) مشاهده می‌گردد که مفهوم همکاری بیشترین درصد (۶۱,۶۵ درصد) را در مؤلفه‌ی روابط انسانی به خود اختصاص داده و مفهوم انسان دوستی با اختصاص (۳۸,۳۵) درصدی مفاهیم نسبت به مفهوم همکاری کمتر مورد توجه قرار گرفته است و همچنان کتاب مهارت زندگی سوم بیشترین میزان (۱۰,۳۹٪) از مفهوم انسان دوستی را در میان مؤلفه‌ی روابط انسانی به خود اختصاص داده است درحالی که در کتاب تعلیم و تربیت اسلامی (۱) که (۱,۷۹٪) مؤلفه‌ی روابط انسانی را دارا بوده کمترین میزان توجه به این مؤلفه را به نمایش می‌گذارد و در بخش همکاری کتاب‌های مهارت زندگی دوم و سوم با اختصاص هر یک ۱۸,۲۷ درصد بیشترین میزان توجه را داشته و در مقابل کتاب‌های تعلیم و تربیت اسلامی (۱) و (۲) به ترتیب هر یک با داشتن ۰,۷۱ درصد کمترین توجه به همکاری را به خود اختصاص داده است.

جدول شماره (۵) میزان توجه کتاب‌های درسی دوره‌های اول ابتدائی مدارس افغانستان به مؤلفه‌ی تحقق عدالت

تعداد جمع و درصد		مهارت زندگی ۳	تعلیم و تربیت ۳	دری ۳	مهارت زندگی ۲	تعلیم و تربیت ۲	دری ۲	مهارت زندگی ۱	تعلیم و تربیت ۱	دری ۱	کتاب	
۳۹,۵۲	۱۰۰	۰	۳,۱۶	۱۸,۱۸	۲,۳۷	۰,۷۹	۱۳,۴۳	۰	۰	۱,۵۸	عدالت	تحقق عدالت
۶۰,۴۷	۱۵۳	۷,۱۱	۱۰,۲۷	۰,۷۹	۱۴,۲۲	۲,۳۷	۰	۲۱,۳۴	۲,۷۶	۱,۵۸	حقوق	
۱۰۰	۲۵۳	۷,۱۱	۱۳,۴۳	۱۸,۹۷	۱۶,۵۹	۳,۱۶	۱۳,۴۳	۲۱,۳۴	۲,۷۶	۳,۱۶	جمع درصد	

در جدول شماره (۵) مشاهده می‌گردد که مفهوم حقوق با اختصاص (۶۰,۴۷٪) واحدها به خود نسبت به مفهوم عدالت در کتاب‌های درسی دوره اول ابتدایی مدارس افغانستان بیشتر به کار رفته است که مصون دری سوم با کسب (۱۸٪) مفهوم عدالت در مؤلفه‌ی تحقق عدالت بیشترین میزان توجه و مضامین تعلیم و تربیت اسلامی (۱)، مهارت زندگی (۱) و مهارت زندگی (۳) با عدم اختصاص کدام واحد به خودشان در این موضوع هیچ توجهی به این مفهوم نداشته است. و در مفهوم حقوق خود و دیگران مضمون مهارت زندگی (۱) با داشتن (۲۱,۳۴٪) بیشترین توجه را داشته است در حالی که در کتاب دری (۲) هیچ توجهی به این مفهوم نشده است.

جدول شماره (۶) میزان توجه به رعایت اصول شهروندی در برنامه درسی اول ابتدایی مدارس افغانستان.

تعداد جمع و درصد		مهارت زندگی ۳	تعلیم و تربیت ۳	دری ۳	مهارت زندگی ۲	تعلیم و تربیت ۲	دری ۲	مهارت زندگی ۱	تعلیم و تربیت ۱	دری ۱	کتاب	
۳۰,۶۸	۱۳۱	۱,۴۰	۲,۳۴	۹,۱۳	۳,۲۷	۰	۵,۱۵	۴,۹۱	۱,۴۰	۰,۷۰	رعایت اصول شهروندی	حفظ محیط زیست
۶۹,۳۲	۲۹۶	۱۵,۴۵	۱۰,۷۷	۱۰,۵۳	۵,۶۲	۱,۸۷	۸,۴۳	۱۴,۹۸	۲,۱۰	۰	سلامت و بهداشت	
۱۰۰	۴۲۷	۱۶۸۵	۱۳,۱۱	۱۹,۶۶	۸,۸۹	۱,۸۷	۱۳,۵۸	۱۹,۸۹	۳,۵۰	۰,۷۰	جمع درصد	

در جدول شماره (۶) مشاهده می‌گردد که در دوره اول ابتدایی در بخش اصول شهروندی بیشترین توجه به حفظ سلامت و بهداشت شده است چنانچه ۶۹,۳۲٪ مؤلفه‌ی رعایت اصول شهروندی را به خود اختصاص داده است و در مقابل به حفظ محیط زیست توجه چندانی نشده ۳۰,۶۸٪ را در این مؤلفه تشکیل داده است.

در میان ۸ کتاب این دوره که مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته در بخش حفظ محیط زیست بیشترین توجه در کتاب دری (۳) (۹,۳۲٪) شده در حالی که در کتاب تعلیم و تربیت اسلامی (۲) با رقم (۰٪) هیچ توجهی به محیط زیست نشده است.

در بخش سلامت و بهداشت کتاب دری با رقم (۱۹,۶۶٪) بیشترین و کتاب دری یک با داشتن (۰,۷۰٪) کمترین میزان توجه به سلامت و بهداشت را به خود اختصاص داده است.

جدول شماره (۷) بررسی و تحلیل میزان توجه برنامه درسی مدارس افغانستان در دوره‌ی اول ابتدائی به مؤلفه‌ی هم‌گرائی

تعداد و جمع درصد	مهارت و تربیت ۳ زندگی	تعلیم و تربیت ۳	دری ۳	مهارت و تربیت ۲ زندگی	تعلیم و تربیت ۲	دری ۲	مهارت و تربیت ۱ زندگی	تعلیم و تربیت ۱	دری ۱	کتاب		
										هم‌گرائی	همبستگی ملی و نفی هر نوع تعصب	
۴۶,۴۲	۷۸	۰	۱۷,۸۵	۷,۱۴	۱,۷۸	۸,۹۲	۲,۹۷	۲,۹۷	۴,۷۶	۰	هم‌گرائی	همبستگی ملی و نفی هر نوع تعصب
۵۷ و ۵۳	۹۰	۳,۵۷	۰	۲۵	۰	۰	۱۵,۸۸	۵,۳۵	۱,۱۹	۳,۵۷	وطن‌دوستی	
۱۰۰٪	۱۶۸	۳,۵۷	۱۷,۸۵	۳۲,۱۴	۱,۷۸	۸,۹۲	۱۸,۸۵	۸,۳۲	۵,۹۵	۳,۵۷	جمع درصد	

در بخش مؤلفه‌ی هم‌گرائی برنامه درسی دوره‌ی اول ابتدائی مدارس افغانستان مفهوم وطن‌دوستی با داشتن (۵۷,۵۳٪) نسبت به مفهوم همبستگی ملی و نفی هر نوع تبعیض (که ۴۶,۴۲٪ از مؤلفه‌ی هم‌گرائی را به خود اختصاص داده بیشتر مورد توجه قرار گرفته است.

در بخش همبستگی و نفی تبعیض کتاب تعلیم و تربیت اسلامی (۳) با کسب ۱۷,۸۵ درصد مؤلفه‌ی هم‌گرائی بیشترین توجه را نشان می‌دهد در حالی که در کتاب‌های دری (۱) و مهارت‌های زندگی (۳) با کسب درصدی به ترتیب صفر و صفر هیچ توجهی به همبستگی ملی و نفی تبعیض نشده است.

در قسمت مفهوم وطن‌دوستی کتاب دری (۲) با اختصاص دادن (۱۵,۸۸٪) این مفهوم به خود بیشترین میزان توجه به مفهوم وطن‌دوستی را نشان می‌دهد در حالی که مضامین تعلیم و تربیت اسلامی (۲)، مهارت زندگی (۲) و تعلیم و تربیت اسلامی (۳) که به ترتیب هر کدام (۰٪) از این مؤلفه را نشان می‌دهند در آن‌ها هیچ توجهی به مفهوم وطن‌دوستی نگردیده است.

نتیجه‌گیری و پیشنهادات: صلح که همواره یکی از خواسته‌ها و نیازهای بشری بوده و امروزه به یک آرمان بشری مبدل شده است چنانچه هیچ زمانی جامعه‌ی بشری تا این حد با خشونت مواجه نبوده که این خشونت توسط بشر و برای بشر خلق شده است.

برنامه‌های درسی می‌تواند نقش اساسی در جلوگیری از این خطر بزرگ که آرامش جامعه‌ی بشری را صلب نموده داشته باشد که متأسفانه تا اکنون نتوانسته این مکلف و دین خود را در قبال این معضل بزرگ انجام دهد؛ چنانچه فارغان مدارس و دانشگاه‌ها در پیشرفته‌ترین کشورهای جهان برای رسیدن به اهدافشان به خشونت دست می‌زنند و این نشان‌دهنده‌ی عدم موفقیت برنامه‌های درسی در قسمت ترویج صلح در تمامی مقاطع تعلیم و تحصیلی هست.

در کشورهای در حال جنگ که بیشتر از دیگران به ترویج فرهنگ صلح نیاز احساس می‌شود این روند قابل درک بیشتری هست، به نوشته مسئولین در سازمان بین‌المللی یونسکو صلح باید در تمامی مراکز تعلیمی بخشی از برنامه درسی باشد و جدی گرفته شود و به‌عنوان یگانه راه مؤثر برای ترویج صلح مورد استفاده قرار گیرد.

تا اکنون در افغانستان کدام تحقیق مشخصی پیرامون بررسی میزان توجه به مفاهیم صلح در برنامه درسی کتب دوره‌ی اول ابتدائی مدارس انجام نشده است و اما در سطح کشورهای منطقه و جهان در این رابطه تحقیقاتی انجام شده که با تأسف همه و همه نشان‌دهنده‌ی عدم اثربخشی این نوع تعلیمات در آوردن صلح است و دلیل آن را کم‌توجهی به این نیاز بشری در برنامه‌های درسی به‌ویژه برنامه‌ی درسی مدارس در دوره‌ی اول ابتدائی و جدی نگرفتن درس‌های صلح دانسته‌اند.

نتایج تحقیق حاضر که روی ۹ کتاب از میان ۲۱ کتاب درسی مدارس کشور افغانستان در دوره‌ی اول ابتدائی انجام شده نشان می‌دهد که در مجموع در برنامه درسی موضوع صلح کمتر مورد توجه قرار گرفته، چنانچه در مدارس به‌ویژه دوره‌ی اول ابتدائی هیچ درسی تحت عنوان صلح وجود نداشته و در

کتاب دیگر هم به این نیاز بشری توجه چندانی نشده است چنانچه از میان ۲۱ کتاب درسی این دوره ۱۳ کتاب کاملاً از موضوعات صلح تهی بوده و در ۹ کتاب باقی‌مانده هم چنان به مفاهیم صلح به‌صورت واضح کمتر توجه گردیده است و فقط در میان این ۹ کتاب درسی حدود ۶۰ درصد حاوی مفاهیم صلح اغلب به‌صورت ضمنی بوده است که به آن‌ها من‌حیث موضوعات غیر اصلی سرسری پرداخته‌شده و در نتیجه اثربخشی خیلی کمی داشته است.

در اخیر غرض بیرون رفت از این حالت بحرانی پیشنهادها ذیل مطرح می‌گردد:

- ۱- در هر صنف درسی یک درس مشخص تحت عنوان آموزش صلح در برنامه درسی گنجانیده شود.
- ۲- درس‌های صلح مانند سایر دروس بخشی از هر امتحان من‌جمله امتحان کنکور باشد و این درس‌ها جدی گرفته شود و به آن‌ها به‌عنوان مضامین اصلی و سرور نگریسته شود.
- ۳- در کتاب‌های علوم دینی روی موضوعات صلح آن چنانکه دین مقدس اسلام به آن تأکید دارد پرداخته شود چنانچه در بسیاری از این کتب اصل به صلح و ارزش صلح پرداخته نشده در حالی که اسلام خود از کلمه صلح منش گرفته و سراسر به صلح مدرک ارزش صلح ترغیب می‌کند.
- ۴- در مضامین هنری این دوره‌ی آموزشی به موضوعات صلح توجه جدی صورت گیرد چون با استفاده از روش‌های هنری دانش‌آموزان می‌توانند به‌آسانی با فرهنگ صلح و با کسب کمک از حواس مختلف صلح را درک کنند و به آن عادت کنند و در نهایت به بخش از روش زندگی آن‌ها مبدل گردد.
- ۵- برنامه ریزان درسی در حین ساخت برنامه‌های جدید ویل ایجاد تغییرات در برنامه‌ای موجود به ارزش صلح در سطوح مختلف محلی، ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی توجه اساسی به خرج دهند

منابع و مأخذ

- مرزوقی، رحمت‌الله. مهر محمدی، محمود و دیگران، (۱۳۹۷). تدوین برنامه درسی صلح در آموزش عالی یک مطالعه کیفی، راهبردهای آموزش (راهبردهای آموزش در علوم پزشکی، شیراز).
- قاسمی، وحید و قدسیه، نازیلا (۱۳۹۰). تحلیل محتوای کتاب‌های درسی دوره‌ی ابتدایی از نظر عناصر تشکیل‌دهنده مفهوم سرمایه‌ی اجتماعی، تعلیم و تربیت.
- فتحی وادار گاه، کورش. (۱۳۸۷). بررسی میزان توجه به آموزش صلح در برنامه درسی دوره‌ی ابتدایی از دیدگاه متخصصان تعلیم و تربیت و کارشناسان برنامه‌ریزی درسی و معلمان دوره‌ی ابتدایی شهر تهران، نوآوری‌های آموزشی، تهران.
- تیغ‌بخش، سمیرا دیگران، (۱۳۹۶). طراحی برنامه درسی مبتنی بر آموزش صلح در دوره‌ی ابتدایی یک مطالعه‌ی کیفی، رهیافتی نو در مدیریت آموزشی، سال هشتم، شماره ۴، پیاپی ۳
- محمدی فارسانی، یخزن، (۱۳۹۶). الگوی آموزش صلح در برنامه درسی پیش از دبستان، رشد آموزش پیش‌دبستانی، دوره‌ی نهم، شماره ۵، سوم، تهران.
- برخورداری، مهین و دیگران، (۱۳۹۶). واکاوی نقش آموزش هنر در تحقق اهداف برنامه درسی صلح محور، پژوهش‌های آموزش و یادگیری، دوره ۱۴، شماره ۲، پیاپی ۲.
- جعفری، تسلیمی و دیگران (۱۳۹۰). تحلیل مضمون و شبکه‌ی مضامین، اندیشه‌ی مدیریت راهبردی، سال پنجم، شماره دوم، دانشگاه تهران.
- شهری و دیگران، (۱۳۹۲). جایگاه رویکرد یادگیربرای با هم زیستن در برنامه درسی مدارس دوره ی ابتدایی کشور برپایه ی چارچوب یونسکو، مطالعات برنامه درسی ایران، سال نهم، شماره ی سوم.
- کاظم پور و دیگران (۱۳۹۶). تأثیر آموزش صلح بر مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان، رهیافت نو در مدیریت آموزشی، سال هشتم، شماره ی ۴.
- کاظم پور و دیگران (۱۳۹۱). تأثیر آموزش صلح در تربیت شهروند جهانی، رهیافت نو در مدیریت آموزشی، سال سوم شماره ی سوم.
- قادری، مصطفی و دیگران، (۱۳۸۷). تبیین برنامه درسی صلح محور در فلسفه ی کانت، مطالعات برنامه درسی، سال دوم، شماره ی هشتم.
- هاشمی، سهیلا، (۱۳۸۸). تحلیل محتوای کتاب‌های درسی دوره ی متوسطه و پیش‌دانشگاهی رشته ی علوم انسانی بر اساس مولفه ی صلح.
- کرد علیوند و دیگران، (۱۳۹۷). تحلیل محتوای کتب تاریخ ابتدایی بر اساس تکنیک‌های ولیام رومی، مک لافلین و مفهوم صلح، دست‌آورد‌های نوین در مطالعات علوم انسانی، سال اول شماره ی ۵.
- بشیری موسوی، مهشید، (۱۳۹۶). ترویج صلح با آموزش رواداری در حقوق بین‌الملل، مطالعات تطبیقی حقوق بشر، شماره ی سوم.
- حسینی، غلام‌احیا (۱۳۹۷). اولین اجلاس بین‌المللی صلح
- مافی، همایون و کاویار حسین، (۱۳۹۰). صلح و حقوق بشر در برنامه درسی با تأکید بر اسناد بین‌المللی، پژوهش‌های حقوقی، سال دوم، شماره ی بیستم.
- کاظم پور، اسماعیل و دیگران، (۱۳۹۸). نقش آموزش صلح در مسئولیت‌پذیری و مهارت خود‌بازداری دانش‌آموزان، رهبری و مدیریت آموزشی، سال سیزدهم، شماره ی سوم.

Ar

ISC
Islamic Science Club Center

جمهوری اسلامی ایران
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
کتابخانه تخصصی: ۵۷۰۷۹-۲۰۱

اولین کنفرانس بین المللی علوم تربیتی، روانشناسی،
علوم ورزشی و تربیت بدنی

1st International Conference on Educational Sciences, Psychology, Sport Sciences
and Physical Education

www.confep.ir

موسسه آموزش عالی ادیب مازندران

Education Sustainable Development (ESD). Sustainable Development Education and Research | JS DER Vol. 2, No.1, 2018, pp. 21-32
Isorait'e, Margarita . Vilniaus Kolegija , (2019), The Importance of Education in Peace, MPRA. Marketing, University of Applied Sciences.
UNESCO, *EFA Global Monitoring Report 2013 Policy Paper: Children still battling to go to school.*